

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВА НА СЕКСУАЛЬНУ ОРІЄНТАЦІЮ ТА ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ

ENSURING AND PROTECTING THE RIGHT TO SEXUAL ORIENTATION AND GENDER IDENTITY THROUGH THE PRISM OF ECHR DECISIONS IMPLEMENTATION

Гербут В.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6563-3592>

Лазур Я.В., д.ю.н., професор,
декан юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7520-7167>

Шелевер Н.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3641-4910>

У статті досліджується вплив прецедентного права Європейського суду з прав людини на забезпечення права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність у державах-членах Ради Європи. Підкреслено нетривіальну роль практики Європейського суду з прав людини як для забезпечення та захисту прав і свобод людини загалом, так і щодо ЛГБТІ спільноти зокрема. Проаналізовано проблеми виконання рішень Європейського суду з прав людини у державах-членах Ради Європи та констатовано, що виконання рішень Європейського суду з прав людини саме щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності є ускладненим специфікою цього роду прав людини в силу його емоційного характеру, зміною суспільного ставлення до нього від «відрази» до «сприйняття», а у правовому та політичному полі – від криміналізації та нерозуміння до толерування та забезпечення, що досі знаходиться у дисонансі в національних законодавствах та варіюється від першого і до другого серед країн-членів Ради Європи. Розглянуто еволюцію прецедентного права Європейського суду з прав людини у сфері права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність та встановлено, що значним фактором впливу на характер рішень цієї міжнародної судової інстанції являється наявність чи відсутність консенсусу серед держав-членів Ради Європи щодо відповідної проблематики. Констатовано, що навіть попри проблеми у строках виконання рішень Європейського суду з прав людини, цей суд своїми рішеннями заохочує й інші держави Ради Європи слідувати встановленим ним трендам у сфері прав і свобод людини та безпосередньо позитивно впливає на нормативні зміни та забезпечення вищого рівня захисту права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність. Ще одним спостереженням, що викликає стурбованість є те, що рішення Європейського суду з прав людини мають найбільший вплив на нормотворчість та забезпечення прав людини тих держав, у яких суспільний рівень толерантності до прав ЛГБТІ-спільноти і так на високому рівні. А у державах, у яких спостерігається високий рівень дискримінації та ненависті до транс- та сексуальних менших, така проблема залишається і надалі та не вирішується.

Ключові слова: права людини; захист прав людини, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, Європейський суд з прав людини, прецедентне право, виконання рішень Європейського суду з прав людини.

The article examines the influence of the case law of the European Court of Human Rights on ensuring the right to sexual orientation and gender identity in the member states of the Council of Europe. The non-trivial role of the practice of the ECtHR in ensuring and protecting human rights and freedoms in general, and in relation to the LGBTI community in particular, was noted. The problems of implementing ECtHR decisions in the member states of the Council of Europe were analyzed and it was established that the implementation of ECtHR decisions specifically regarding sexual orientation and gender identity is complicated by the specifics of this type of human rights due to the emotional nature of this right, transition in its public perception from “disgust” to “acceptance”, and in the legal and political sphere – from criminalization and misunderstanding to tolerance and provision, which is still in dissonance in national legislation and varies from the first to the second among the member states of the Council of Europe. The evolution of the case law of the ECtHR in the field of the right to sexual orientation and gender identity was considered and it was established that a significant factor influencing the nature of the decisions of this international court is the presence of consensus among the member states of the Council of Europe on the relevant issue. It has been established that even despite the problems in terms of execution of ECtHR decisions, this court, by its decisions, encourages other Council of Europe countries to follow established trends in the field of human rights and freedoms and to adopt positive changes in regulatory changes and ensure a higher level of protection of right to sexual orientation and gender identity. Another observation, which raises concerns, is that the decisions of the European Court of Human Rights have the greatest impact on law-making and the provision of human rights in those states where the public level of tolerance for the rights of the LGBTI community is already at a high level. And in the countries where there is a high degree of discrimination and hatred towards trans and sexual minors, this problem remains and is not solved.

Key words: human rights; protection of human rights, sexual orientation, gender identity, European Court of Human Rights, case law, implementation of decisions of the European Court of Human Rights.

Постановка проблеми. Загалом, варто відзначити важливість практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд, Страсбурзький суд) для становлення прав людини в Україні.

По-перше, дана міжнародна інстанція є найбільш активною, порівняно з іншими міжнародними судами, на кшталт Інтер-Американського Суду з прав людини чи Африканського суду з прав людини та народів. На сьогоднішній день, практика ЄСПЛ налічує більше 100 справ,

які розглядалися чи й досі перебувають на розгляді Суду та стосуються сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

По-друге, Страсбурзький Суд, на період раніше (з 1950-х років) почав розглядати спори з питань сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Так, перша справа, яка стосувалася сексуальної орієнтації та її декриміналізації, хоча рішення по ній було негативним, була прийнята на розгляд у 1955 році, а саме *W. V. v. Germany* (No.

104/55). Перша позитивна справа мала місце у 1981 році, *Dudgeon v. The United Kingdom*, постановою по якій чоловічі статеві акти було декриміналізовано у всій Великій Британії. Для порівняння, першим, стосовно права на свободу сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності випадком в судовій практиці Європейського суду справедливості, була справа *P. v. S. and Cornwall Country Council* у 1996 році, а *Inter-American Court of Human Rights* – у 1999 році (*Alvarez Giraldo v. Colombia*).

По-третє, рішення та тлумачення цієї судової інстанції мають значення стосовно української правової системи, виходячи з очевидного факту юрисдикції ЄСПЛ, що поширюється на всі держави-члени Ради Європи (далі – РЄ) та стосується фундаментального документу про права людини – Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ, Конвенція). А оскільки Україна не є членом Європейського Союзу (далі – ЄС), то ЄСПЛ є практично найважливішою міжнародною судовою інстанцією, яка забезпечує реалізацію статті 55 Конституції України про право кожного звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, після використання всіх національних засобів юридичного захисту.

Особливого значення рішення та тлумачення Європейського суду з прав людини набувають для України саме у сфері прав ЛГБТІ (аббревіатура від «лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери, інтерсекси»). Таку думку можна обґрунтувати твердженням, що право на свободу сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, хоч і є визнаним у вітчизняному праві, однак воно аж ніяк не є захищеним та забезпеченим ані нормами права, ані практикою правореалізації, у той же час, залишаючись однією з найактуальніших причин дискримінації на соціальному рівні. Проблематика прав сексуальних та гендерних меншин надзвичайно рідко виступає предметом пошуків та досліджень у сфері юридичної науки і розвивається, здебільшого, лише за рахунок недоктринальних публікацій неурядових громадських організацій з прав ЛГБТІ.

Така ситуація виправдовує заслужену роль практики ЄСПЛ як чи не єдиного джерела права та правової культури у сфері сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а академічна непопулярність даної проблематики на теренах української юриспруденції підкреслює **актуальність** теми даної наукової статті.

Метою статті є вивчення впливу практики Європейського суду з прав людини на захист та забезпечення права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Правовідносинами у сфері права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, питаннями щодо практики ЄСПЛ у даній сфері, а також проблемами виконання рішень ЄСПЛ цікавились такі автори, як Воетен Е., Гелфер Л. Р., Гербут В.С., Музнієкс Ніл, Нуссбаум М.Ц. та інші. Однак, саме вплив рішень Європейського суду з прав людини на захист та забезпечення права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність у розрізі їх виконання та імплементації у вітчизняній літературі вивчено не було.

Вклад основного матеріалу. В силу унікальності та надважливої ролі прецедентного права Страсбурзького суду для забезпечення права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, логічною витікаючою складовою зі стратегічної точки зору є виконання таких рішень ЄСПЛ та їх подальша імплементація у національні законодавства інших держав-членів Ради Європи. Однак, зазначені вище «виконання» та «імплементація» потребують більш детального дослідження, зокрема у частині їх співвідношення між собою.

Аналізуючи дану сферу правовідносин, необхідно враховувати специфіку права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, яка витікає з контраверсій-

ності даної проблематики, принаймні, для українського суспільства. Дане право людини відноситься до категорії так-званих «емоційних прав», які важко розглядати об'єктивно, не припускаючись при цьому до власних суб'єктивних суджень та сприйняття гомосексуальності чи трансгендерності. Соціальне сприйняття прав ЛГБТІ та їх «нормальності» можна окреслити так званим переходом від «відрази» до «людяності» [1]. Якщо раніше до представників ЛГБТІ ставилися з огидою і вважали представників даної спільноти недостойними деяких прав, то зараз можна помітити зростаючу переконаність у тому, що гомосексуали, трансгендери та інші як випосоуди не повинні бути їх позбавлені, до прикладу, як у випадку права на шлюб, лише через їх сексуальну орієнтацію.

Слід також відзначити політичну та правову складову, яка заслуговує особливої уваги. На розвиток прецедентного права ЄСПЛ вплинули прогресивні зміни в європейському законодавстві та соціальній політиці щодо сексуальних та гендерних меншин. Однак, ці зміни аж ніяк не є універсальними. Деякі уряди та громадськість залишаються скептичними або відкрито ворожими до прав ЛГБТІ. А Рада Європи, яка охоплює 46 країн, включає як максимально толерантні у даному аспекті держави (як, до прикладу, Нідерланди, Іспанія, Німеччина та ін.), так і такі, рівень гомофобії та трансфобії у яких зашкалює та відбивається на правотворчості (наприклад, Азербайджан, Туреччина). Інші країни розкидані по континууму, у якому Україна знаходиться там, де існує правовий вакуум щодо розуміння та сприйняття досліджуваного права людини.

В силу цього, Європейський суд з прав людини часто не встигає вчасно приймати важливі рішення та запроваджувати правильні тлумачення з найбільш неоднозначних та дискусійних питань, роблячи це уже після того, як більшість країн-членів Ради Європи внесли подібні поправки у свої національні законодавства. З іншого боку, як показують тематичні дослідження, ЄСПЛ, будучи так-званим «започатковувачем трендів» у сфері прав людини, доволі вагомо впливає на позитивні зміни у внутрішніх правових системах європейських держав, які здійснюються незалежно від участі країни у спорі або від фактичного виконання такого рішення ЄСПЛ.

Саме тому, досліджуючи вплив практики Європейського суду з прав людини на забезпечення права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, для більш повного його розкриття, варто проводити аналіз не лише з точки зору фактичного де-юре виконання рішень ЄСПЛ, що стосуються прав ЛГБТІ, а й з позиції Суду як де-факто важелю на зміну законодавства у всій європейській міжнародній спільноті та нормативне розширення цього спектру права людини.

Однак, почати варто, все ж з виконання рішень ЄСПЛ. Верховенство права вимагає, щоб усі судові рішення виконувались швидко, повністю та ефективно. Швидке виконання рішень національних судів є однією з ознак демократичного суспільства. Те саме стосується і виконання міжнародних судових рішень. При цьому, останніми роками звідусіль висловлюються занепокоєння стосовно якості та правомірності виконання рішень ЄСПЛ, найбільш поширеними серед яких є суперечки щодо їх строків та вчасності, що у свою чергу ставить під питання загальний авторитет Страсбурзького Суду.

Така проблема не нова. Ще у 2010 році у Сполученому Королівстві Консервативна партія висловила свою пропозицію скасувати внутрішній законодавчий акт, який надає Конвенції чинності у національному законодавстві (Закон про права людини) і замінити його Біллем про права Великої Британії.

У 2016 році влада Азербайджану запропонувала проєкт поправок до Конституції, які б взагалі фактично могли дозволити визнавати окремі рішення ЄСПЛ (а також деяких інших правозахисних організацій) неконституцій-

ними та, як результат, не обов'язковими до виконання. У 2015-му подібний проект було представлено і федеральним конституційним судом рф (наразі з 16 березня 2022 року рф не є членом Ради Європи). Позицію європейської міжнародної спільноти щодо такого роду поправок до конституційних положень як в Азербайджані, так і рф було висвітлено у проміжному висновку Комісії Ради Європи за демократію через право (Венеціанська комісія) щодо останніх. У висновку підкреслюється, що держава не має вибору виконувати або не виконувати те чи інше рішення Європейського суду з прав людини. Лише спосіб виконання може бути залишений на розсуд держави [2].

Як наголошується у річному звіті за 2019 рік, останні реформи дозволили Комітету міністрів успішно закрити незавершені справи швидше. Їх кількість неухильно падає. Проте чималий ряд провідних справ досі не виконано, що часто пов'язано з глибоко вкоріненими проблемами, такими як політична нестабільна ситуація у країні, стійке упередження щодо певних груп суспільства, неадекватна адміністративна та організаційна складова, відсутність правового механізму реалізації тих чи інших норм або відсутність необхідних ресурсів тощо.

Також варто відзначити, що дослідження показують той факт, що якщо рішення ЄСПЛ не впроваджуються протягом щонайменше п'яти років, то вони не виконуються повністю і надалі. Офіційні звіти Комітету Міністрів Ради Європи починаючи з 2017 року демонструють, що серед таких «старих» кейсів, найчастіше домінують справи проти Туреччини, Італії, Республіки Молдова та деяких інших країн. Багато справ, згаданих у цих звітах, зараз розглядаються більше десяти років або навіть довше. Викликає занепокоєння й те, що в окремих випадках, під впливом внутрішніх факторів у країнах-членах РЄ, виявлених рішеннями Суду, деякі держави взагалі регресували, перейшовши до застарілих законодавчих положень, які не відповідають ЄКПЛ (наприклад, Румунія щодо поганих умов утримання в тюрмах) [3].

Новий звіт Ради Європи за 2022 рік показує, що все ще значна частина рішень ЄСПЛ виконується у строки більші за 5 років. Серед «країн-рекордсменів» у даній негативній статистиці є *Азербайджан* (посилений нагляд – 13 справ у 2021 році і 13 справ у 2022 році; стандартний нагляд – 18 справ і 17 справ у 2021-му та 2022-му відповідно), *Болгарія* (посилений нагляд – 18 справ у 2021 році і 22 справи у 2022 році; стандартний нагляд – 34 справи і 32 справи у 2021-му та 2022-му відповідно), *Угорщина* (посилений нагляд – 10 справ у 2021 році і 10 справ у 2022 році; стандартний нагляд – 22 справи і 18 справ у 2021-му та 2022-му відповідно), *Італія* (посилений нагляд – 12 справ у 2021 році і 13 справ у 2022 році; стандартний нагляд – 16 справ і 15 справ у 2021-му та 2022-му відповідно), *Республіка Молдова* (посилений нагляд – 6 справ у 2021 році і 5 справ у 2022 році; стандартний нагляд – 25 справ і 20 справ у 2021-му та 2022-му відповідно), *Румунія* (посилений нагляд – 17 справ у 2021 році і 19 справ у 2022 році; стандартний нагляд – 20 справ і 25 справ у 2021-му та 2022-му відповідно), *Туреччина* (посилений нагляд – 26 справ у 2021 році і 25 справ у 2022 році; стандартний нагляд – 65 справ і 63 справи у 2021-му та 2022-му відповідно), *Україна* (посилений нагляд – 41 справа у 2021 році і 42 справи у 2022 році; стандартний нагляд – 28 справ і 24 справи у 2021-му та 2022-му відповідно) [4].

Як видно з даного звіту, до списку країн з найбільшим числом справ, що досі чекають на своє завершення ввійшла й Україна.

У випадку України проблема невиконання внутрішніх судових рішень або зволікання з їх виконанням зберігається вже близько двадцяти років. На своєму 1369-му засіданні (ДН) у березні 2020 року Комітет міністрів зазначив прогрес у виплаті компенсації заявникам у справі Бурмича, однак також висловив своє глибоке занепокоєння затрим-

ками таких виплат та закликав владу прискорити даний процес. Щодо стосується загальних заходів, то Комітет Міністрів взяв до уваги останні позитивні законодавчі та інші вжиті в Україні заходи, однак повторно підкреслив свою глибоку стурбованість відсутністю подальших відчутних дій у прийнятті відповідних інституційних, законодавчих та інших практичних заходів. Щодо стосується деяких інших рішень, то Комітет міністрів відзначив певний прогрес у виконанні ряду рішень щодо жорстокого поводження працівниками міліції, щодо недосконалості законодавства, яким регулюється застосування запобіжного заходу, а також щодо неупередженості та незалежності суддів. Проте, малодинамічними продовжують залишатися давні проблеми та виконання рішень ЄСПЛ щодо них, такі як погані умови утримання у закладах обмеження волі, надмірна тривалість судових розглядів, порушення свободи зібрань та деякі інші [3].

Щодо виконання рішень ЄСПЛ саме у сфері ЛГБТІ прав, то варто відзначити, що переважна більшість знакових у даному контексті рішень виконувалися у середні терміни (3-5 років). Однак, таких рішень щодо права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність щодо України немає [5].

При цьому, варто відзначити, що будь-яке рішення Суду на користь права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність однозначно має вплив на правові системи інших країн-членів Ради Європи. Так, дослідження західних вчених доводять, що часто зміни до національних законодавств таких країн можуть вноситися навіть до того, як це робиться безпосередньо самою країною-відповідачем у такій справі, оскільки найбільш сильні та прогресивні демократії намагаються йти в ногу з часом та сучасними трендами, надиктованими основною європейською міжнародною інституцією у сфері прав людини.

Єдиним питанням, яке очевидно впливає є питання, чи є ЄСПЛ інстанцією, яка впливає на зміни законодавства у державах Ради Європи, чи все ж, навпаки – Суд просто фіксує у своїх рішеннях вже існуючі правові тенденції у нормативному полі таких країн?

Досліджуючи практику ЄСПЛ у сфері права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, можна помітити значну еволюцію розуміння і поглядів щодо права на свободу сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності протягом всіх етапів її формування.

Дослідження практики ЄСПЛ у питаннях становлення права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність вказує, що її розвиток можна поділити на три умовні етапи, а саме:

– перший етап, розпочинається умовно зі справи *Dudgeon v. The United Kingdom* 1982 року і завершується на початку нового тисячоліття. Його характеризує декриміналізація одностатевих чоловічих статевих актів за взаємною згодою, встановлення рівного віку згоди на вступ у такі стосунки, а також визнання незаконною заборони воєнної служби за підставою гомосексуальної орієнтації. Рішеннями Суду цього періоду також підтверджено, що право на зміну статевого маркера в документах про особу є частиною права на приватне життя особи, хоча в силу відсутності поняття «гендеру», на той час стаття особи сприймалася як виключно біологічний фактор.

– другий етап, який умовно виділено у проміжку між 2000 (точніше, зі справи *Goodwin v. The United Kingdom* у 2002 році) та 2010 роками. Він характеризується обґрунтуваннями Судом права на свободу гендерної ідентичності, а також подальшим розширенням змісту права на свободу сексуальної орієнтації, здебільшого, у частині взаємин між партнерами та батьківських прав. У той же час, цей період є перехідним, оскільки повного переліку прав Суд у рішеннях не передбачав, хоча вагомим поступом щодо сексуальної орієнтації стало визначення відповідного права частинною права на сімейне, а не приватне життя.

– відліком третього (останнього) етапу можна вважати рішення по справі *Schalk and Kopf v. Austria* у 2010 році, даний період триває до теперішнього часу. Його відмінність від попереднього полягає у розширенні змісту сімейних прав для одностатевих стосунків, забезпеченні процедури зміни статі, а також характеризується розширенням каталогу правомочностей для ЛГБТІ [6].

Важливим науковим питанням, яке стоїть у контексті аналізу зміни та розвитку практики ЄСПЛ у справах, що стосуються права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, є питання чинників та факторів, що впливають на зміну позицій Суду. Тексти рішень ЄСПЛ у частині обґрунтування рішень свідчать, що подібна зміна позицій здійснюється під впливом таких факторів, як суспільна мораль, зміна у соціальному та правовому сприйнятті, науково-технічний прогрес та, що особливо важливо у контексті даної наукової статті, наявність або відсутність консенсусу серед країн-членів Ради Європи щодо відповідної проблематики.

Аналіз прецедентного права ЄСПЛ щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності демонструє, що останній з факторів використовувався і продовжує застосовуватися Судом у ході аргументації прийнятого ним того чи іншого рішення. ЄСПЛ бере до уваги фактор адаптації національними законодавствами подібних правил, а також позицію щодо оспорюваної у справі проблеми з боку міжнародних організацій [6].

Вже у першій справі *Dudgeon v. The United Kingdom* у 1981 році, у тексті пояснення свого рішення, суд посилався на «зростаючий консенсус між країнами-членами щодо запровадження рівного віку згоди для геїв, лесбійок та гомосексуальних стосунків» [7].

У 1998 році, у справі *Sheffield and Horsham v. The United Kingdom*, «...Суд не був переконаний, що він повинен відхилитися від своїх рішень *Rees and Cossey* ... транссексуалізм продовжує посилювати складні наукові, правові, моральні та соціальні проблеми, щодо яких взагалі не існує спільного підходу між Договірними державами» [8].

У 2003 році, позиція суду дещо міняється у ході розгляду справи з такими ж фактами *Karner v. Austria*. «Одностатевий партнер домагався права на спадщину (колишня квартира померлого партнера). Інтерв'юери зазначили, що дедалі більша кількість національних судів у європейських та інших демократичних суспільствах вимагає рівного ставлення до неодружених партнерів різних статей та незаміжних одностатевих партнерів, і таку думку підтримують рекомендації та законодавство європейських установ» [9].

У 2010 році висновок у справі *P.B. and J.S. v. Austria* містить рядки: «...приходячи до цього висновку, Суд зауважив, що, незважаючи на зростаючу тенденцію у ряді європейських держав щодо юридичного та судового визнання стабільних де-факто партнерських стосунків між гомосексуалами ...», «... швидка еволюція соціального ставлення до одностатевих пар, що відбулася у багатьох державах-членах. З тих пір значна кількість держав-членів надала юридичне визнання одностатевих пар. Деякі положення законодавства ЄС також відображають зростаючу тенденцію до включення одностатевих пар у поняття «сім'я» [10].

У 2015 році у справі *Oliari and Others v. Italy* «...на основі врахування того факту, що на відміну від справи *Schalk and Kopf v. Austria* у 2013 році, в якій судом прийнято негативне рішення за аналогічними обставинами, на момент процесу проти Італії у 2015, меншість країн Ради Європи залишилися такими, які ще не мають законної форми закріплення одностатевих союзів» [9].

У 2017 році, у справі *Garson and Nicot v. France* зазначено, що: «...Це свідчить про те, що в останні роки у Європі з'являється тенденція до скасування цієї умови, яка зумовлена розвитком розуміння трансгендерності», а також «... Суд також зазначає, що численні європейські

та міжнародні інституційні суб'єкти, залучені до поширення та захисту прав людини, прийняли дуже чітку позицію на користь скасування критерію стерилізації, який вони вважають порушенням основних прав. До них відносяться Уповноважений з прав людини Ради Європи, Парламентська асамблея Ради Європи, Спеціальний доповідач Організації Об'єднаних Націй з питань катувань та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження чи покарання, Всесвітня організація охорони здоров'я, Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй, Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини та його Офіс ООН, Жінки ООН, UNAIDS, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй та Фонду Організації Об'єднаних Націй в області популяції населення» [11].

Отже, на характер рішень міжнародного суду Страсбургу впливають різні моральні, політичні та правові фактори в інших країнах. Не дивлячись на це, не можна ігнорувати той факт, що вплив здійснюється і у зворотному напрямку. А саме, Європейський суд з прав людини своєю практикою впливає на національні законодавства країн-членів Ради Європи більше за інші судові (і не лише) інстанції. Адже позиції ЄСПЛ у частині його компетенції, є еталоном щодо сучасного розуміння прав та свобод людини. Це стосується не лише права на свободу сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, і торкається не лише тих країн, що брали участь у тому чи іншому судовому розгляді. Тлумачення ЄСПЛ є свого роду «планкою», досягнення якої має бути ціллю, якщо країна прагне до найефективнішого та актуального механізму захисту прав людини в умовах сучасної демократії. А тому, після встановлення судового прецеденту по певному питанню, навіть ті країни Ради Європи, що не були безпосередніми учасниками спору, однак характеризуються високим розвитком демократії, вносять подібні зміни до своїх законодавств.

Таким чином, у частині прав ЛГБТІ, ЄСПЛ прискорює юридичне їх закріплення та розвиток. Зокрема, рішення Європейського суду з прав людини підвищують ймовірність того, що всі європейські країни, навіть країни, чий закони та політика Судом не визнані як такі що повністю порушують Конвенцію, будуть приймати про-ЛГБТІ реформи.

На основі статистичних досліджень Лоренс Р. Хелфер та Еріка Воутена у роботі «Міжнародні суди як агенти юридичних змін: докази стосовно ЛГБТ прав у Європі», а саме вивчення практики ЄСПЛ щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності та подальшого закріплення відповідного права в національних законодавствах видно, що Суд заохочує, у середньому, вісім країн змінити свою політику протягом десяти років. Оскільки захист саме таких прав людини має суттєві наслідки для великої кількості європейців, це доволі значущий ефект [12].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що прецедентне право Європейського суду з прав людини однозначно має вплив на забезпечення права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність. Цей вплив стосується як визначення та тлумачення змісту та меж даного права людини, так і більш вірогідної та швидкої практичної імплементації подібних положень до національних законодавств держав-членів Ради Європи після того, як таке положення було закріплене у рішенні даної міжнародної інстанції. Однак, значення практики Страсбурзького суду для тематики прав ЛГБТІ носить не лише позитивний характер. Так, по-перше, Європейський суд з прав людини найчастіше вносить позитивне рішення щодо тієї чи іншої правомочності у межах права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність лише після того, як серед країн-членів Ради Європи вже було досягнуто консенсусу з даного питання. Ще одним спостереженням, що викликає стурбованість є те, що рішення ЄСПЛ мають найбільший вплив на нормотворчість

та забезпечення прав людини тих країн, у яких суспільний рівень толерантності до прав ЛГБТІ-спільноти і так на високому рівні. А у країнах, у яких спостерігається високий рівень дискримінації та ненависті до транс- та сексуальних менших, така проблема залишається і надалі та не вирішується, оскільки стикається з супротивом всередині

країни. У таких державах, а саме Туреччина, Азербайджан, Республіка Молдова та деякі інші, рівень невиконання або неналежного виконання рішень Європейського суду з прав людини є найвищим та характеризується своїм тривалим (5-10 років) або ж надтривалим (більше десяти років) терміном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nussbaum M.C. *From Disgust to Humanity: Sexual Orientation and Constitutional Law*. New York: Oxford University Press. 2010. 256 p. URL: https://genderlawjustice.berkeley.edu/wp-content/uploads/2011/04/Ericsson_Macro4.pdf
2. Nils Muižnieks. *Non-implementation of the Court's judgements: our shared responsibility*. The Commissioner's Human Rights Comments. Council of Europe Portal. Strasbourg, 23/08/2016. URL: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/non-implementation-of-the-court-s-judgments-our-shared-responsibility>
3. *The implementation of judgments of the European Court of Human Rights*. Report. Committee on Legal Affairs and Human Rights. Parliamentary Assembly. Council of Europe. Doc 15123. 15 July, 2020. URL: <https://book.coe.int/en/human-rights-and-democracy/7518-the-implementation-of-judgments-of-the-european-court-of-human-rights.html>
4. *Supervision of the Execution of Judgements and Decisions of the European Court of Human Rights 2022*. 16th Annual Report of the Committee of Ministers. Council of Europe. March 2023. URL: <https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/11584-supervision-of-the-execution-of-judgments-of-the-european-court-of-human-rights-2022-16th-annual-report-of-the-committee-of-ministers.html>
5. *LGBTI Person's Rights*. Department for the Execution of the Judgements of the European Court of Human Rights. DG1. Thematic Factsheet. Council of Europe. September 2021. URL: <https://www.coe.int/en/web/execution/-/lgbti-persons-rights-new-thematic-factsheet>
6. Гербут В. С. *Право на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність: Монографія*. Ужгород, 2019. 266 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/30522> (Монографія).
7. Рішення Європейського суду з прав людини від 22 жовтня 1981 року по справі № 7525/76 «Dungeon v The United Kingdom». URL: <http://ceere.eu/wp-content/uploads/2016/03/CASE-OF-DUDGEON-v.-THE-UNITED-KINGDOM.pdf> ст. 21 п.66
8. Рішення Європейського суду з прав людини від 30.07.1998 року по справі № 31–32/1997/815–816/1018–1019 «Sheffield and Horsham v. The United Kingdom». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-58212%22%7D>
9. *Sexual orientation issues*. *ECHR Press Unit*. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Sexual_orientation_ENG.pdf
10. Рішення Європейського суду з прав людини від 2010 року по справі «P. B. and J. S. v. Austria». URL: http://www.menschenrechte.ac.at/orig/10_04/P.B._J.S..pdf
11. Рішення Європейського суду з прав людини від 06.04.2017 року по справі № 79885/12, 52471/13, 52596/13 «A. P., Garson and Nicot v. France». URL: <https://jurisprudencia.mpd.gov.ar/Jurisprudencia/A.P.%20Gar%C3%A7on%20and%20Nicot%20v.%20Francia.pdf>
12. Helfer L.R., Voeten E. *International Courts as Agents of Legal Change: Evidence from LGBT Rights in Europe*. 2014. 34 p. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/international-courts-as-agents-of-legal-change-evidence-from-lgbt-rights-in-europe/9200F9C1BD3559FCDA0D81B707DC73DE>